

מדריך למורה

רציונל

משימת המבחן מתמקדת בסיפורי העליות לארץ ישראל לפני הקמת המדינה ולאחריה. המשימה מתייחסת לעליות הראשונות, להעפלה, לעלייה הגדולה ולעליות בעשורים האחרונים. היא בודקת את הידע של התלמידים בנושאים הללו ואת יכולתם להפיק מידע ממגוון מקורות מידע, למזגו ולהכלילו בזיקה לתכנים שנלמדו בכיתה.

בדיקת הידע מתייחסת לכמה נושאים: הסיבות לעלייה, מאפייני העלייה, הקשיים שהיו לעולים, קשרי גומלין בין העולים לבין התושבים הוותיקים ולשלטון בארץ, התרומה הייחודית של כל עלייה (הדומה והשונה), הראשונות וההמשכיות.

בשלושת הנושאים האחרונים (תרומה, ראשונות והמשכיות) נדרשת התייחסות ערכית לעלייה הנדונה ולמפעל הציוני בכללותו.

לנקודת המוצא בכל אחד מחלקי המשימה שני היבטים: האחד כללי ומתייחס לכלל העליות, והאחר ייחודי ומתייחס לעלייה שבה מתמקד החלק.

מקורות המידע המשולבים בכל חלק הם בבחינת טקסט מתפתח שיש לו צורות מבע שונות: תצלומים, קטעי זיכרונות וקטעי מידע.

משימת המבחן מעוגנת בציר: **משפחות ויישובים בראי תולדות ארץ ישראל** (מסלול א), **מודולה ב** (עמ' 112-113), כמפורט להלן:

סעיף 1.1 – בהקשר לסיפורים בראי העליות המייצגים את תולדות היישוב לאורך זמן והאופן שבו הם מתקשרים למציאות בארץ

סעיף 1.2 – בהקשר למשותף (דומה/שונה) לסיפורים אלה

סעיף 1.3 – בהקשר לתוספת ולחידוש של כל עלייה ביחס לאלה שקדמו לה, ובהקשר לתרומתה למדינה ולחברה

סעיף 1.4 – בהקשר לסיפורי עלייה שיש בהם ביטוי ליחסי יהודים-ערבים

חלק ד במשימת המבחן מתקשר גם לציר: **אנחנו אזרחים במדינת ישראל, מודולה א**,

סעיף 2.4 – בהקשר לקליטת חברים חדשים בבית הספר וביישוב (עמ' 90)

כמו כן בכל חלקי המשימה קיימת אינטגרציה חיצונית ברמת תיאום עם תכנית הלימודים בחינוך הלשוני (תשס"ג) בהקשרים האלה:

- סיפור אישי (עמ' 49)
- שילוב אמצעים חזותיים כטקסט מידע (עמ' 26)
- ובהתאמה להישג נדרש 5 – הפקת מידע מן הטקסט בהסתמך על התצלומים ועל הכתוב (עמ' 88)

מטרות משימת המבחן בהלימה למטרות תכנית הלימודים

המשימה נכתבה בזיקה למטרות הבאות מתכנית הלימודים:

מטרה 1 - מדינת ישראל – מדינה יהודית ודמוקרטית

סעיפים 1.1, 1.3

מטרה 6 - הערכת הראשונים ופועלם של אישים בתחומים שונים

סעיפים 6.1, 6.3, 6.5 (חלקי), 6.6 (חלקי)

מטרה 10 - מיומנויות וכישורים

סעיפים 10.4 (ישתמשו במגוון של מקורות מידע), 10.5 (א, חלקי)

מבנה המשימה והקשר שלה לתכנית הלימודים

במשימה ארבעה חלקים:

חלק א: העליות הראשונות לארץ ישראל

חלק ב: ההעפלה לארץ ישראל

חלק ג: העלייה הגדולה למדינת ישראל

חלק ד: "וקיבצתי אתכם מן-העמים..."

כל אחד מחלקי המשימה עומד בפני עצמו, ולכן שולבה בכל חלק שאלה זהה הבודקת את הסיבות לעליית היהודים לארץ ישראל / למדינת ישראל בכל הדורות.

חלק א: העליות הראשונות לארץ ישראל

חלק זה של משימת המבחן בוחן את התלמידים בהקשר לעליות הראשונות, ללא הבחנה בין עלייה ראשונה, שנייה או שלישית.

הבדיקה מתבססת על ידע קודם שנלמד בכיתה ועל טקסט מתפתח (תצלומים וקטע זיכרונות) שבאמצעותו התלמידים מבטאים ידע חדש בנוגע למאפיינים של העלייה (אידיאולוגיה בנושאי ההתיישבות והעבודה), הקשיים שבהם נתקלו העולים ודרכי ההתמודדות עמם.

בתחילה נדרשים התלמידים לתרגם ידע מצורת מבע של תצלום לתיאור מילולי, תוך שימוש במושגים רלוונטיים שנלמדו, לשייך לתצלום קטע מידע מתאים ולנמק כיצד מייצגים התצלומים את ראשית ההתיישבות בארץ.

על התלמידים להביע ידע שנלמד בהקשר לתושבים שחיו בארץ באותה תקופה ולקשרים שהיו ליהודים עם התושבים האלה. בהמשך עליהם לגלות שליטה במושגים "קשיים" ו"התמודדות", ולבדוק כיצד מושגים אלה באים לידי ביטוי במקורות המידע הנתונים.

לסיכום, התלמידים מתבקשים להתייחס **התייחסות ערכית** לעליות הראשונות ולפועלם של העולים בהקשר לראשונות ולהישגים.

חלק ב: ההעפלה לארץ ישראל

חלק זה של משימת המבחן בוחן את התלמידים בהקשר לתקופת ההעפלה לארץ ישראל בתקופת השלטון הבריטי בארץ.

הבדיקה מתבססת על ידע קודם שנלמד בכיתה ועל טקסט שמתפתח (תצלומים וזיכרונות). בתחילה מתבקשים התלמידים לתרגם את תצלומי האוניות לתיאור מילולי מפורט; בהמשך עליהם לגלות שליטה במושג "קשיים" ולקשר בין העובדות המתוארות בסיפור הזיכרונות למושג זה, וכן לקשר בין המתואר בזיכרונות לתצלומים ולהסביר את מהות הקשר.

התלמידים נבחנו על ידע שנלמד והובנה בהקשר לשלטון בארץ באותה תקופה ולהתנהגותו כלפי המעפילים, ובהקשר לסיוע של התושבים היהודים בארץ ישראל למעפילים. לסיכום, עליהם להבחין בין המושג "העפלה" למושג "עלייה", ולהכליל את השוני ואת הדמיון בין ההעפלה לעליות האחרות.

חלק ג: העלייה הגדולה למדינת ישראל

חלק זה של משימת המבחן בוחן את התלמידים בהקשר ל"עלייה הגדולה" לאחר הקמת מדינת ישראל ולתקופת המעברות.

הבדיקה מתבססת על ידע קודם שנלמד בכיתה על סמך טקסט מתפתח: תצלומים, זיכרונות וקטעי מידע, ועל ידע שהובנה.

בתחילה, התלמידים מתבקשים להסביר, על בסיס ידע שנלמד וקטע המידע, את משמעות המושג "העלייה הגדולה", ולהתייחס לשלטון בארץ ולתושבים שחיו בה באותה תקופה; בהמשך, הם נבחנו בהקשר למעברות: משמעות השם, סוגי המבנים, הסיבות וההחלטה להקמתן, הקשיים שהיו לעולים שגרו במעברות. בחינה זו היא על בסיס ידע קודם שנלמד וטקסט מתפתח: תצלומים וזיכרונות של ילדה עולה. התלמידים נדרשים לגלות אמפתיה לסיפורה של הילדה.

עם התפתחות הטקסט (ידיעה מעיתון), התלמידים מתבקשים לציין מה קרה עם סיום תקופת המעברות ולאן הועברו התושבים משם. כמו כן, הם מתבקשים להסביר מדוע התפרסמה הידיעה בעיתונות של אותם ימים.

לסיכום, עליהם להבחין בדומה ובשונה שבין העלייה הגדולה לעליות האחרות, ולהכליל את התרומה של עלייה זו למדינת ישראל.

חלק ד: "וקיבצתי אתכם מן-העמים..."

חלק זה של משימת המבחן בוחן את התלמידים בהקשר לעליות למדינת ישראל בעשורים האחרונים (לאחר שנת 1980).

הבדיקה מתבססת על ידע קודם שנלמד בכיתה – תצלומים, משפטי קישור קצרים והתנסות אישית בשלושה מרחבים: כלל ארצי, הסביבה הקרובה ואישי-משפחתי.

בתחילה על התלמידים לאתר פרטים בטקסט הנלווה לתצלומים לגבי ארצות המוצא של העולים הנ"ל במרחב הכלל ארצי; עליהם להכליל את הקשיים שעמם מתמודדים העולים החדשים – ילדים ומבוגרים – בבואם למדינת ישראל, ולהסביר מנקודת מבט אמפתית מדוע חשוב שכולם יבינו את הקשיים שהעולים מתמודדים אתם.

בהמשך, בהתייחסות לסביבה הקרובה, על התלמידים לציין, על בסיס ידע שנלמד או התנסות אישית, מאילו ארצות הגיעו העולים החדשים, מה עושים כדי לקלוט אותם ומי אחראי לקליטתם.

בהתייחס למרחב האישי-משפחתי, התלמידים נדרשים לסכם את הידע שהצטבר בעבודת החקר שלהם על סיפור העלייה של בני משפחתם לארץ ישראל / למדינת ישראל, ולפרט אותו על פי כמה סעיפים/קריטריונים: ציון עובדות וכתובת תיאור (בזיקה לסעיפים מהמודולות שפורטו בעמ' 1 במד"ל).

לסיכום חלק זה במשימת המבחן, התלמידים נבחנו על הבנת הקשר שבין עצם העליות לארץ ישראל ולמדינת ישראל במשך השנים לבין הרעיון המובע בפסוק: "וקיבצתי אתכם מן העמים".

באיזה חלק לבחור?

המשימה מקיפה עליות מייצגות לארץ ישראל ולמדינת ישראל, ומאחר שיש בה ארבעה חלקים, מומלץ לבחור לפחות בחלק א ובחלק ג. העיתוי לביצוע חלקי משימת המבחן יותאם לרצף הלמידה בכיתה.

אבני היסוד המודגשות במשימת המבחן

היסטוריה: עלייה, שייכות, אירועים, שינוי, המשכיות, אורח חיים, ראשוניות, הזכות לספר את הסיפור, חלוציות, התנדבות, תקופה, מדינת ישראל
אזרחות: יחיד-חברה, סובלנות, רב-קיום